VIDEN OG INSPIRATION TIL LÆREPLANSTEMAET

Modul om social udvikling

- oplæg og øvelser

STYRKET PÆDAGOGISK LÆREPLAN

BØRNE- OG UNDERVISNINGSMINISTERIET

EVA DANMARKS EVALUERINGSINSTITUT

Til leder eller fagligt fyrtårn

De første slides markeret med √ er en indledning til dig som leder eller fagligt fyrtårn

Efter indledningen finder du selve modulet – dvs. oplæg og øvelser

Modulet indeholder:

Oplæg: Udvalgte videnspointer fra Kort om social udvikling (www.emu.dk/dagtilbud)

Øvelser: Oplæg til drøftelser, hvor I reflekterer over egen praksis.

Din forberedelse:

1. Orientér dig i denne præsentation.
2. Orientér dig i hæftet Kort om social udvikling.
3. Overvej hvordan personalet skal forberede sig.

Formål og anvendelse

Modul om social udvikling:

- er oplæg og øvelser målrettet det pædagogiske personale
- kan anvendes, som det er. Eller du kan tilpasse og bygge videre på modulet
- bidrager til at I bliver klogere på læreplanstemaet social udvikling
- giver jer en ramme for at reflektere over og udvikle på jeres arbejde med social udvikling

Modulet kan gennemføres på ca.

1 ½ time

Program

Introduktion: Social udvikling i dagtilbud

Emne 1: Deltagelse og medindflydelse

Emne 2: Empati

Emne 3: Legens betydning for social læring

Opsamling

For mere viden og referencer til litteratur se *Kort om social udvikling* på www.emu.dk

INTRODUKTION

Social udvikling i dagtilbud

Social udvikling er ét af seks læreplanstemaer.

I den styrkede pædagogiske læreplan er der beskrevet tre centrale emner i arbejdet med social udvikling:

1. Deltagelse og medindflydelse
2. Empati
3. Legens betydning for social læring

Læs mere:

www.emu.dk/dagtilbud

INTRODUKTION

Social udvikling i dagtilbud

To pædagogiske læringsmål:

- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn trives og indgår i sociale fællesskaber, og at alle børn udvikler empati og relationer.
- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte fællesskaber, hvor forskellighed ses som en ressource, og som bidrager til demokratisk dannelse.

Børne- og socialministeriet (2018): Bekendtgørelse om pædagogiske mål og indhold i seks læreplanstemaer.

INTRODUKTION

Social udvikling i dagtilbud

Sammenhæng i den styrkede pædagogiske læreplan

Social udvikling er ét aspekt af børns brede læring.

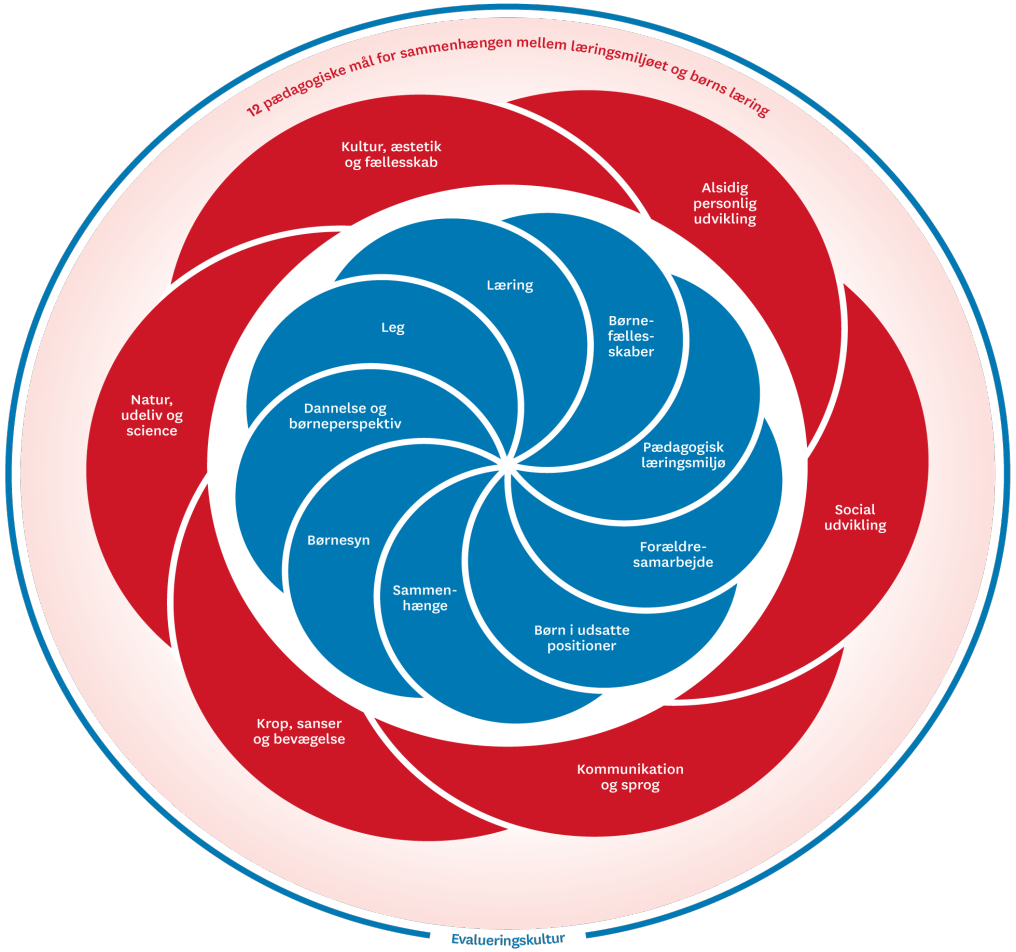
Der er sammenhæng:

1. **mellem læreplanstemaerne**

De seks læreplanstemaer fletter sig tæt sammen i konkrete situationer i det pædagogiske læringsmiljø.

2. **mellem temaer og grundlag**

Det pædagogiske grundlag skal tænkes ind i arbejdet med læreplanstemaerne.

INTRODUKTION

Social udvikling i dagtilbud

Det pædagogiske læringsmiljø er hele dagen

I det pædagogiske grundlag slås det fast, at det pædagogiske læringsmiljø skal være til stede hele dagen.

Det betyder, at det pædagogiske arbejde skal være bevidst og målrettet – både i leg, pædagogiske aktiviteter og i rutinerne.

Et fokus på social udvikling er ét muligt blik, der kan kvalificere og målrette det pædagogiske arbejde.

Deltagelse og medindflydelse

Nu sætter vi fokus på to begreber, som er centrale for praksis, når det handler om at styrke børns muligheder for social udvikling gennem deltagelse og indflydelse:

1. **En inkluderende fællesskabskultur**
2. **Medindflydelse**

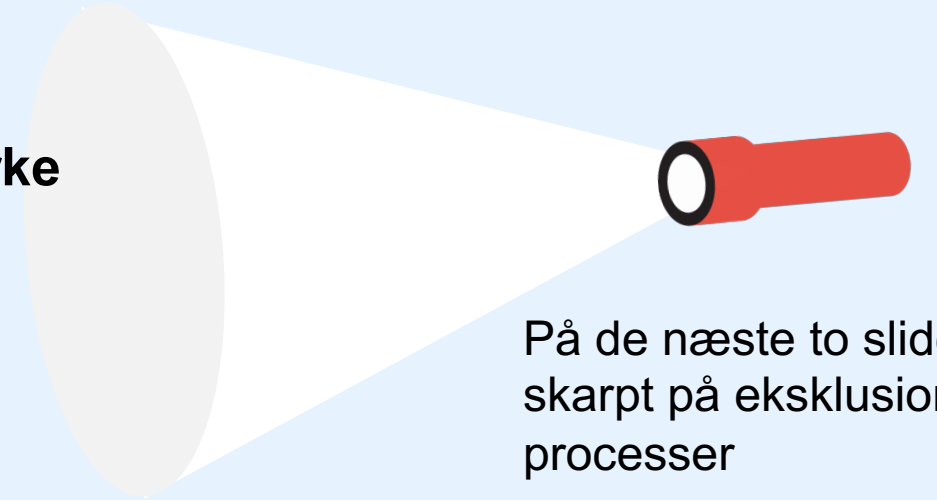
1. Hvad er en inkluderende fællesskabskultur?

En inkluderende fællesskabskultur er kendetegnet ved:

A. At være bygget op omkring **demokratiske** og **fællesskabsorienterede** normer og værdier

B. At **forskellighed** betragtes som **en styrke** for fællesskabet

C. At der arbejdes bevidst med at **modvirke eksklusionsprocesser.**

På de næste to slides stiller vi skarpt på eksklusions-processer

Eksklusionsprocesser i dagtilbuddet

Hvad er eksklusionsprocesser?

- Processer, hvor **børn bliver udstødt eller holdt ude** af fællesskaber.

- De kan finde sted i **samspillet** mellem pædagoger og børn, mellem pædagoger og forældre og mellem børn indbyrdes

- Eksklusionsprocesser er en del af socialt samvær, fordi fællesskaber bygger på **normer**, og normer tilsiger at nogle former for interaktion er værdsatte, og nogle ikke er.

Eksklusionsprocesser i dagtilbuddet

Hvordan kan personalet modvirke eksklusionsprocesser?

Gennem et fokus på barnets samspil med fællesskabet, fremfor et snævert fokus på det enkelte barn.

Det indebærer:

- At interessere sig for hvad der karakteriserer **barnets relationer til og samspil med andre,** fremfor at finde begrundelser for fx forliste relationer og svære samspil i det enkelte barn.

- At **se *med* barnet** i stedet for *på* barnet.

2. Hvad er medindflydelse?

Medindflydelse handler om alle de måder, børnene påvirker fællesskabet på. Det kan være:

- direkte gennem ytringer af holdninger og meninger
- indirekte, når jeres viden om børns perspektiver får betydning for jeres fælles hverdag.

Hvorfor medindflydelse?
Børn, der har indflydelse på deres eget og det fælles hverdagsliv i dagtilbuddet, føler mere engagement og indgår mere aktivt i fællesskaber, lege og aktiviteter.

Tre veje til at understøtte medindflydelse

1. **Pædagogiske betragtninger:**
Når I iagttager børnene og vurderer deres behov, udvikling, initiativer og interesser og tager det med i tilrettelæggelsen af læringsmiljøet.

2. Demokratisk involvering:
Når I støtter børnene i at bringe egne perspektiver i spil i fællesskabet, når de giver udtryk for ønsker eller interesser.

3. Empatisk nysgerrighed:
Når I forholder jer nysgerrigt til barnets oplevelsesverden og går på opdagelse i deres perspektiver.

Stof til eftertanke:

Hæmmer regler medindflydelse?

Regler…..
……definerer rammer for vores måde at være sammen på.

….er gode, også fra et børneperspektiv, bl.a. fordi de skaber forudsigelighed.

….kan hæmme det spontane samspil og begrænse børns muligheder for at vælge og jeres muligheder for at gribe børnenes bidrag.

……kan være særligt dominerende og hæmmende i særlige situationer fx er måltidet, ofte ”regeltungt”.

Øvelse: Deltagelse og medindflydelse

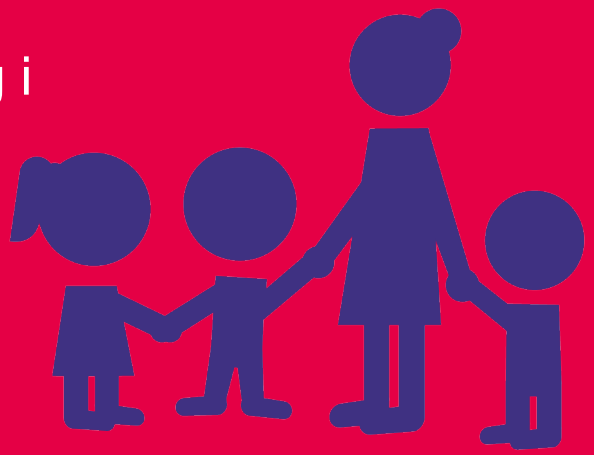
?

Find sammen i grupper af tre-fire og drøft følgende spørgsmål:

- Hvornår er vi lykkedes med at inkludere børn, der har befundet sig i periferien af børnefællesskabet?

- Hvornår har vores børn direkte indflydelse på deres egen hverdag i dagtilbuddet gennem konkrete valg?

Brug 10 min.

Empati

Nu dykker vi ned i to greb til at understøtte, at børnene møder empati i de samspil og relationer, de indgår i:

1. **Personalet som empatiske rollemodeller**
2. **Empati og relationer i børnegruppen**

Fra børn er helt små, er de i stand til at aflæse og spejle andres følelser. Den egenskab videreudvikles igennem samspil og relationer med andre, og derfor er samspil og relationer, helt centralt for arbejdet med empati.

Personalet som empatiske rollemodeller

En empatisk rollemodel er en**,** der udviser empati i samspillet med alle børn og voksne. Dvs. en, der er omsorgsfuld, lydhør og opmærksom på andres følelser og oplevelser.

Når det pædagogiske personale er empatiske rollemodeller, styrkes børnenes muligheder for at føle empati, bl.a. fordi de kan spejle sig i personalets adfærd.

Samspil med hele børnegruppen er afgørende
Personalets samspil med børnegruppen har større betydning for det enkelte barns mulighed for at etablere en tryg tilknytning til personalet, end personalets sensitivitet over for det enkelte barn.

Når børn oplever omsorg og lydhørhed i det samlede pædagogiske læringsmiljø, har de mulighed for at danne trygge tilknytningsrelationer til personalet. (Ahnert, Pinquart & Lamb, 2006, jf. Melhuish et al., 2015)

Vær empatiske rollemodeller ved at sætte fokus på:

- **Tryg tilknytning og omsorg** – oplever alle børn, at de er knyttet til en voksen?
- **Sensitivitet** – er vi lydhøre over for barnets signaler og udtryk?
- **Responsivitet** - anerkender og reagerer vi på børnenes behov og følelser?
- **Anerkendelse af empati** –fremhæver vi, når et barn handler empatisk?
- **Følelser** – forholder vi os nysgerrigt og omsorgsfuldt til børns følelser, også følelser ikke udtrykkes med sprog?

Empati og relationer i børnegruppen

Børns relationer og venskaber har stor betydning for deres udvikling af empati.

I trygge relationer og nærende venskaber har børnene mulighed for at føle og få erfaringer med empati.

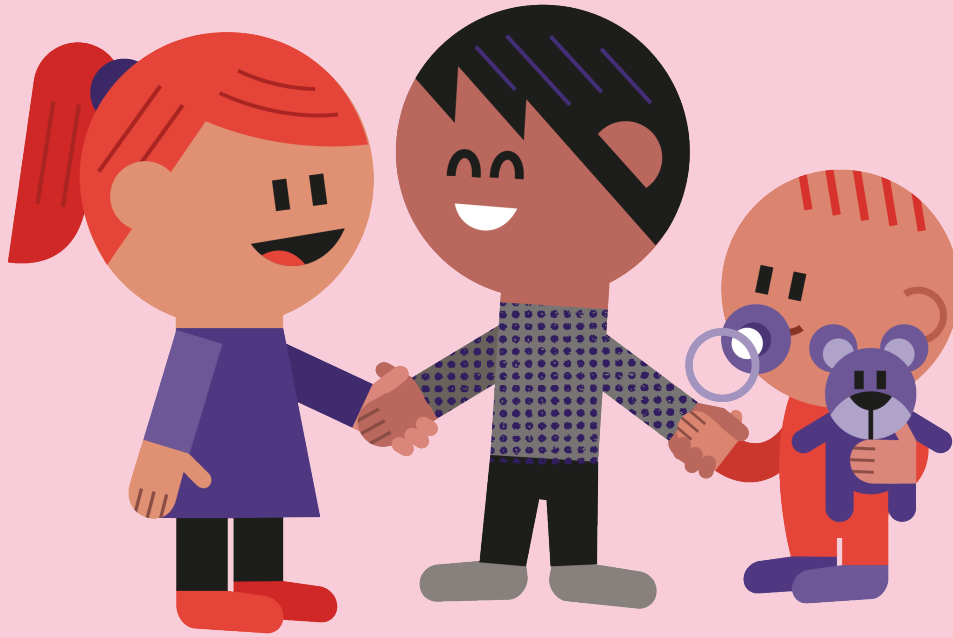
Børnenes relationer i de tidlige år udgør fundamentet for, hvordan de danner relationer senere i livet, og hvilken rolle, empati får i deres relationer.

Støt empatiens udvikling i børnegruppen ved at arbejde med:

- **At spille børnene gode over for hinanden:**

Det er nemmere for et barn at knytte venskaber og opleve empati, når børnegruppen har fået øje på barnets ressourcer.

Vi støtter alle børn i at opleve ”popularitet”, når vi fx foreslår lege, forskellige børn er optagede af og gode til at deltage i.

- **Konflikter som øvebaner for empati**:

I konflikter har barnet mulighed for at mærke og kommunikere egne følelser og for at få indblik i andres.

Vi understøtter, at empati vokser gennem konflikter, når vi fx hjælper deltagerne i en konflikt med at forstå konflikten ved fx at spørge til deres egen oplevelse, og hvad de tror, det andet barn oplever.

Billede fra hverdagen:

Inddragelse af forældre i arbejdet med relationer i børnegruppen

Personalet i en vuggestue ønsker at styrke relationerne i børnegruppen.

De inddrager forældrene ved at udforme et memoryspil med fotos af og navne på alle stuens børn, som børnene får med hjem til deres forældre.

Forskning viser nemlig, at fællesskabet i børnegruppen styrkes, når forældre kender navne på de andre børn på barnets stue, så de fx kan hilse på dem, når de afleverer og henter. (Knudsen et. al. 2008).

Øvelse: Empati

?

Hurtigskrivning individuelt i 5 min.:

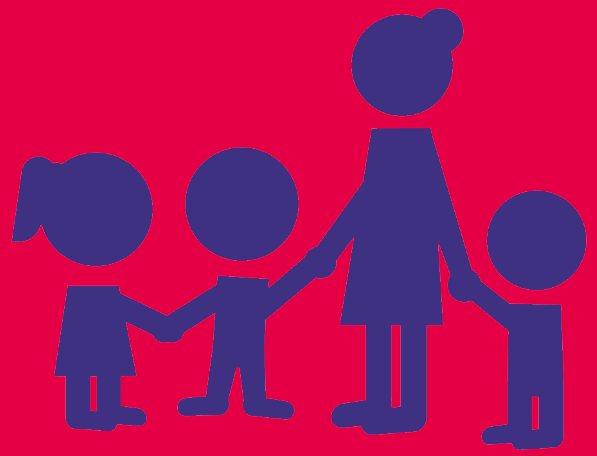
1. Find et eksempel på en situation, hvor du lykkedes med at være en empatisk rollemodel.

2. Find et eksempel på en situation, hvor det var svært at være en empatisk rollemodel.

Del og drøft i plenum:

3. Hvordan kan I hjælpe hinanden i lignende situationer?

Brug ca 10 min.

Legens betydning for social læring

Nu skal vi fokusere på to nedslag, der begge handler om at understøtte, at alle børn er med i legen i vores dagtilbud:

1. **Legemuligheder for alle børn**
2. **Personalets ansvar for legen**

Leg er en særligt vigtig kilde til social udvikling, fordi der i legen opstår, for-handles, nedbrydes og udvikles fællesskaber og relationer. Samtidig har leg har værdi i sig selv, og igennem leg opdager og udforsker børn verden og sig selv.

Legemuligheder for alle børn

Leg bidrager til børns sociale udvikling, men kræver også, at barnet har visse sociale færdigheder.

For at sikre at alle børn har gode legemuligheder, er det nødvendigt, at vi ved, *hvad det kræver at være med*, især i den selvorganiserede leg.

Vær opmærksom på:

A. Leg stiller krav til alle
B. Leg kan udfordre nogle særligt

På de næste to slides stiller vi skarpt på legens krav og udfordringer

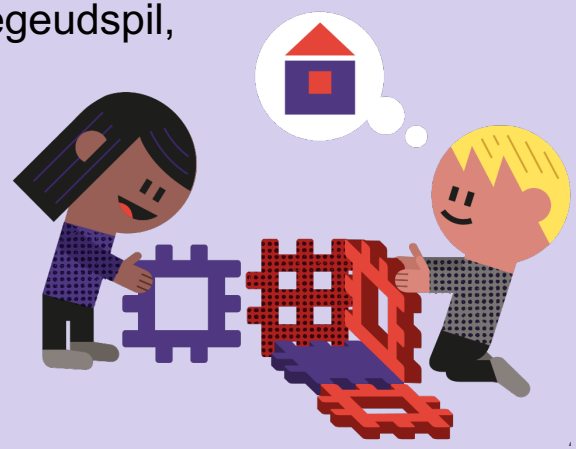
Legemuligheder: Leg stiller krav til alle

At deltage i fælles lege stiller krav til børns sociale færdigheder, bl.a. fordi:

…lege er præget af normer og er indlejret i en kultur. Børn skal kende legefællesskabets normer, det vil sige de forventninger, som opstår og udvikler sig i det pædagogiske læringsmiljø. Normerne har blandt andet betydning for, hvordan lege åbnes og lukkes for deltagelse.

…lege skabes ved forhandling: Børnene skal mestrer at forhandle både egne og andres legeudspil, dvs. forslag til legen.

I ét dagtilbud kan en **norm** være, at man ikke må sige nej til nogen, der vil med i legen, for ”alle skal være med.”

Der er tale om **forhandling** i legen, når et barn siger: ”Så legede vi, at faren var kommet hjem fra arbejde.” Og når det andet barn svarer: ”Nej, det kan han ikke, for han var jo lige blevet syg og var hos lægen.”

Legemuligheder: Leg udfordrer nogle særligt

Nogle børn oplever større vanskeligheder end andre med at indgå i lege med andre børn. Det gælder bl.a. for:

- Børn med **svage sprogfærdigheder**, som kan have sværere ved at holde lege i gang og fx indgå i forhandlinger. Især kan de have vanskeligt ved at indgå i komplekse lege som fx rolleleg.
- Børn, der har vanskeligt ved at **afstemme deres energiniveau** i forhold til de andre, kan blive udfordret.

Hvis et barn fx kommer højlydt hoppende ind i en leg, hvor bjørnene sover, fordi det er vinter, kan det afbryde legens flow og stemning. Sker det ofte, vil barnet måske opleve, at andre ikke synes, at det er en attraktiv legekammerat, og det kan være svært at få lov til at være med i lege.

Personalets ansvar for legen

Fordi legen stiller krav og kan udfordre, er personalets rolle i og omkring legen vigtig. Det handler om:

1. at legen får gode betingelser, bl.a. i den måde, vi organiserer os på
2. at alle børn støttes i at være med, trives og udvikle sig i legen.

På de næste slides fokuserer vi på punkt 2: At understøtte børnenes leg.

Stof til eftertanke:

Hvor meget skal vi ”blande os”?

Leg er traditionelt en prioriteret del af dagligdagen i danske dagtilbud. Den gives plads og tillægges stor værdi.

Samtidig indebærer den danske tradition, at personalet typisk holder sig i baggrunden, når børnene leger.

Det kan der være gode pædagogiske begrundelser for, men det er også personalets ansvar nogle gange at blande sig i legen.

Når I er til stede i børns selvorganiserede leg, viser I, at legen er vigtig, og I har mulighed for at understøtte legen på måder, der tager hensyn til, hvad børnene har behov for. Desuden opnår I vigtig viden og indblik i, hvad børnene er optagede af.

Personalets understøttelse af legen

Vi understøtter legen, når vi:

1. Leger med - på børnenes præmisser
2. Guider og udvider leg
3. Hjælper børn ind i leg

På de næste to slides stiller vi skarpt på at guide og udvide leg samt hjælpe børn ind i leg

Om at guide og udvide leg

Vi guider og udvider leg, når vi:

- Byder ind med **nye ideer**
- Retter børnenes **opmærksomhed på noget fælles** i legen
- **Støtter** børnene i samspil – fx konflikter
- **Beskytter mod opløsning** –fx giver et ”skud energi” gennem entusiasme

Om at hjælpe børn ind i legen

Vi hjælper børn ind i lege, når vi:

- Hjælper dem med at lære, hvilke **strategier for at komme med** i leg, der er effektive i børnegruppen og støtter børnene i at mestre dem
- Laver oplæg til nye **legefællesskaber**
- Støtter børnene i at komme med relevante **legeudspil**

Øvelse: Legens betydning for social læring

?

Snak med din sidemand:

- Find et eksempel på, at du succesfuldt guidede og udvidede en leg. Hvad virkede godt?

- Hvordan understøtter vi, at alle børn lærer de strategier til at komme med i lege, som fungerer hos os?

- Find et eksempel på, at du har leget sammen med børnene på en god måde. Hvorfor fungerede det godt?

Brug ca. 10 min.

Opsamling

Reflektér over:

1. Hvilke nye indsigter har vi fået om læreplanstemaet social udvikling?
2. Hvilke nye perspektiver har vi fået på vores egen praksis?
3. Hvad vil vi gerne arbejde videre med?

